

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZ ÇALIŞMASI

KADININ DÜŞMANI: *KADIN*

Danışmanın Adı-Soyadı: Sevgi BALCI

Öğrencinin Adı-Soyadı: Neslihan Ece KAŞ

Diploma Numarası: 1129-0023

Sözcük Sayısı: 3999

Araştırma Konusu: Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtında toplumda kadının yeri ve değeri konusunun yan figürlerin odak figür üzerindeki etkisinin nasıl sunulduğunun değerlendirilmesi

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Diploma Programı Türkçe A dersi kapsamında hazırlanan bu uzun tezde, Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtında, kadının toplumdaki yeri ve değeri, yapıttaki yan figürler yardımıyla, yapıtın ana izleği olan "karşı cins üzerinde güç elde etme" üzerinden, nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Bu çalışmada öncelikle, odak figürün işlevi, odak figürler arasındaki ilişkilerin işlevi, yan figürler ile odak figürler arasında yaşananlar incelenmiş ve bu ilişkilerin yapıtın ana izleği ile bağlantısı açıklanmıştır. Yapıtta var olan figürler arasındaki ilişkiler incelenirken, figürlerin içinde buldukları dönem ve olaylara bakışları irdelenmiştir. Giriş bölümüne toplumda kadına bakış açıklanırken erkek egemen toplumlarda kadının yeri tartışılmıştır. Tezin gelişme bölümünde ise figürlerin ilişkilerinin ayrıntılı incelenmesiyle, yapıtta yer alan her kadın ve her erkek bireyin temsil ettiği kavramlar incelenmiştir. Tezin sonuç bölümünde ise bu ilişkiler ana izlekle bağdaştırılarak açıklanmıştır. Reşat Nur Güntekin'in "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtında kadının toplumdaki yapısı figürlerin ilişkileri üzerinden ele alınmış ve ana izlek pekiştirilmiştir.

Sözcük Sayısı: 148

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
GİRİŞ	4
A.KADININ DEĞERİNİN SUNULMASINDA YAPIT FİGÜRLERİNİN İŞLEVİ	5
A.1. ODAK FİGÜRLERİN İŞLEVİ	6
A.1.i.KADIN ODAK FİGÜRÜN İŞLEVİ	6
A.1.ii. ERKEK ODAK FİGÜRÜN İŞLEVİ.....	9
A.2.YAN FİGÜRLERİN İŞLEVİ.....	11
A.2.i. BİR KADIN YAN FİGÜR OLARAK VESİME.....	11
A.2.ii. BİR KADIN YAN FİGÜR OLARAK BEHİRE.....	13
B.KADININ DEĞERİNİN SUNULMASINDA YAPIT FİGÜRLERİNİN ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İŞLEVİ.....	14
B.1.İKİ ODAK FİGÜR ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	14
B.2. ODAK FİGÜR VE YAN FİGÜR ARASI İLİŞKİLER.....	16
B.2.i. SARA VE REMZİ BEY ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	16
B.2.ii. SARA VE REMİDE ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	17
B.2.iii. SARA VE ANNE-BABASI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	18
SONUÇ	19
KAYNAKÇA	21

GİRİŞ

Toplumda kadının ve erkeğin yeri tarih boyunca gerek kültürel gerek sınıfsal değişimlerle farklılıklar göstermiştir. Farklı kültür ve coğrafyaların getirdiği bu ayrım kaynağını, kadın ve erkeğin bedensel ve ruhsal farklılıklarından bulmaktadır. Değerlendirmesini de bu kültür ve coğrafyayı yorumlayış biçimiyle yapmaktadır. Tarih boyunca kimi zaman erkek egemen toplumlarda erkeklerin altında ezilen kadın, kimi zaman da kadın egemen toplumlarda farklı anlamlarla değerlendirilmiştir. Kadın toplumun şekillendiricisi olarak bir toplumun sürekliliğini temsil eder. Bugünün toplumlarında oluşan farklılıklar ve sosyal değişimler kadının kendine biçtiği değeri sorgulamasına neden olmuş ve bu sorgulamalarla toplumun kadın üzerinde uyguladığı baskı durumunun fark edilmesi ortaya çıkmıştır. Bu baskı kadının zaman içerisinde kalıplaşmasını sağlamış, toplumu da tek bir kadın algısına yöneltmiştir. Bu algıda her toplumda değişiklik göstermesine rağmen çoğu toplumda kadını ötekileştirmiştir. Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtında da kadının toplumdaki değeri farklı bir açıdan ele alınmıştır. Yapıtta kadının kendine biçtiği ve toplumun kadına biçtiği değer, farklı figürler aracılığıyla aktarılmıştır.

Yapıtta dönemde yazılanlardan farklı olarak, o dönemin koşullarında varlığını sürdüren birbirini tamamlayan kadınlarla, bu kadınların topluma yansıttıkları ve birbirleriyle olan etkileşimleri anlatılarak kadın figürünün toplum içindeki mozaik yapısı yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu yansıtılırken dönem erkeğinin ve hemcinslerinin kadına bakışı yapıt boyunca verilmiştir. Yapıtta yansıyan dönemin kadına bakışı bugünün kadınının şekillenmesinde etkisini göstermiştir.

Yapıtta yaratılan odak figür Sara'yla birlikte Vesime, Remide ve Behire gibi yan kadın figürler ve erkek figürlerin, Remzi Bey ve Ziya Bey gibi erkek figürlerin varlıklarıyla sunulmuştur. Böylelikle hem toplumun hem de erkeklerin kadın figürlerle olan ilişkileri sorgulanmış ve toplumsal yapılanma içinde kadının yeri verilmeye çalışılmıştır. Yapıtta kadının yeri aktarılmaya çalışılırken bu yere yapılan eleştiri de önem taşır. Yapıt boyunca tüm bunlarla verilmeye çalışılan temel “toplumda kadının yerini belirleyen” asıl “düşman”ın kim olduğunu da tespit etmeye çalışmaktır. Oyunlar üzerine kurulu olan ilişkileri erkek ve kadın figürlerin kurnazlıklarını, yalnız ve savunmasız taraflarını ortaya çıkaran yapıtta, yazar; toplumda kadının yerini yetiştirilme tarzı, kadının çocukluk, gençlik, yetişkinlik dönemi, erkeklerle olan iletişimi, aile ve evlilik kavramlarında kadının yeri ve işlevi konularını şekillendiren temel odakları tespit etmeye çalışmaktadır.

A. KADININ DEĞERİNİN SUNULMASINDA YAPIT FİGÜRLERİNİN İŞLEVİ

Kadına değerini veren veya bunu ölçen kadının kendisidir. Bir toplumda önce kadın kendi değerinin farkında olmalıdır. Bunu takip eden birincil katman da kadına değerini yükleyen kendi hemcinslerinden oluşan kadınların bu değere yaklaşımıdır. Bunu da bu değere yaklaşımlarıyla anlam yükleyen karşı cins olarak erkeklerin varlığı ve kadına verdiği değer izler. Tam bu anlam yükleme durumuyla oluşan işlev, Reşat Nuri Güntekin'in “Bir Kadın Düşmanı” adlı yapıtında odak kadın figürle yan kadın figürler ve bu odak kadın figürün hemcinsleri ve karşı cinsle etkileşimleri üzerinden kadının kendi değerini hiçe sayışıyla verilmiştir. Kadın değerinin farkındadır, ancak bunu değerlendiriş biçimiyle kendini zor duruma sokmaktadır.

A.1. ODAK FİGÜRLERİN İŞLEVİ

A.1.i.KADIN ODAK FİGÜRÜN İŞLEVİ

Yapıtlarda ana izleğin sunulma işlevini yüklenen figürler içinde en önemli yeri odak figür üstlenmektedir. “Bir Kadın Düşmanı” adlı yapıtta da kadın odak figür Sara, toplumda kadının önce kendisine sonra da toplumun kadına verdiği değerin yansıtılmasını sağlamak için yaratılmıştır. Sara yapıtta kurnaz, güzelliğinin farkında ve bunu kullanmaktan çekinmeyen kullanırken de yapıt boyunca önce kendi hemcinslerine karşı duyduğu intikam hevesiyle hareket eden bir figürdür. Bunu yaparken de karşı cins üzerinde güç elde etme ve bu gücün etkisiyle hareket etmesi dikkat çekicidir.

Sara erkek egemen toplumun ilk izlerini kendi ailesinde görmektedir. Sara’nın annesinin yapıtta belirli bir kimliği yansıtan biri olarak çizilmemiş hatta isimlendirilmemiş olması toplumda kadının değer görmediğini gösterir. Kadının erkek yanındaki geri planda kalışı, pasifliği aile yaşantısı içindeki duruşu üzerinden anlatılmaktadır. Sara’nın annesiyle iletişimi de neredeyse yok gibidir. Sara sürekli olarak bir yere giderken Paşa babasından izin almakta, mektuplarında adeta Paşa babasına rapor vermektedir. Bir yandan da aslında babasının algısını yönlendirmektedir. Sara’nın kurnazlığını alevlendiren ve belki de farkında olmadan kadın-erkek eşitsizliğinin topluma yansımalarının ilk izlenimlerinin yansıtılması aile içindeki bu tutumlarıdır. Yapıtta aile kavramı da bir bütünü simgelemekten çok erkekler üzerine kurulmuştur. Sara tavırlarıyla önce bu erkek egemenliğe tepki gösterir, ancak bu tepkiyi annesinin pasifliğine meydan okuyarak göstermektedir. Bir yandan babasına söylediği yalanlar aile ilişkilerinde baba-kız arasındaki ilişkiyi okuyucuya sorgulatırken, aslında anne hakkındaki izlenimle de anne-kız bağlarının zayıflığına dikkatleri çekmektedir. Buradaki temel amaç Sara figürünün yapıtın başından başlayarak yapıtın sonuna kadar annesinden çok

Paşa babasıyla mektuplar yoluyla iletişimi kurarak kadının önce kadınlar sonra da erkekler üzerindeki egemenlik yarışının sunulmasını sağlamaktır. Sara'nın daha aile içinde kadın figürün yanında güçlü olmak istemesinden, erkek figür üzerinde güç elde etmeye çalışmasına varana kadar her şey kadının toplumda nasıl bir değer isteğinin göstergesidir. Bu değeri önce kendisine kendisi biçmektedir. Sara başka bir yönden de sadece Paşa babasını değil aynı zamanda da doktorunu kandırır ve erkeklere aslında topluma karşı aldığı zaferleri pekiştirir.

En son olarak da Ziya Bey'e karşı alınacak bir zaferle de kadınların tüm erkeklerden üstün olduğunu kanıtlamak istemesi de kaçınılmaz olacaktır. Ziya Bey'i bu uğurda bir yem gibi kullanır: *"Artık şüphem kalmadı Sara, diyordu, oltanın iğnesi saplandı. Kaya balığı boş yere çırpınmıyor."* (Gültekin,121)

Yapıtta, Sara İstanbul uzamında sahip oldukları ve yakınındaki kızlı erkekli arkadaş çevresindeki ayırt edilebilir güzelliği ve şımarıklığı da ön plana çıkartılmıştır. Sara ilgi odağı olmaya alışık tavırlarıyla kadının başka bir yönünü de yansıtmaktadır. Büyüdüğü ve yetiştiği ortam gereği küçük mutluluklarla yetinmeyen şımarık bir kız haline gelmiştir. Babası annesine vermediği kadınlık değerini kızına vermektedir bu da Sara'yı doyumsuz ve tatminsiz yapmaktadır. Sara için sırada aile dışındaki hemcinsleri ve karşı cinslerini büyülemek vardır. Yapıt boyunca odak figür Sara erkek figürler üzerinde üstünlük kurmaya, erkek figürlerin zaafı olarak gördüğü güzelliğiyle onlar üzerinde unutulması zor ve baş döndürücü bir etki bırakmaya çalışmaktadır:

"Güzelliğim beni çok şımarttı. Etrafımdaki insanları kendime hayran ve esir etmekte adeta marazi bir zevk duyuyorum... Bu belki bir hastalık... Öyle sanıyorum ki etrafımda hayret ve elem uyandıran bir güzellik ziyan olup giden bir şeydir... Hatta biraz fenalıkta yaptığının farkındayım... Belki bir gün bunun cezasını çekeceğim. Hatta belki çekmeye başladım bile... Etrafımda vefakâr ve temiz sevdalarla birbirine

bağlanan, temiz ve munis aile yuvaları kuran insanlar görüyorum. Bunlarla nasıl eğlendiğimi bilirsin Nermin... Fakat bu eğlenişlere artık biraz da ıztırab ve kıskançlık karışmaya başladı... (Gültekin, 26-27)

Yapıt boyunca kadınları erkeklerden üstün tutan Sara, kadının üstünlüğünü her zaman kabul etmesine rağmen yapıttaki kadın figürleri de kesin çizgilerle kendisinden ayırmaktadır. Yapıtta zıt iki kardeş olan Vesime ve Behire figürlerini, Sara'nın karşısında yaratan yazarın amacı, toplumun farklı sınıflarına ait kadınları da ele almaktır. Yapıtta kadın figür erkek karşısında üstünlüğünü kanıtlamaya çalışmakla birlikte hemcinsleriyle de yarış halindedir: "Erkek kalbi granitten bile yapılmış olsa, bizim güzel cinsimiz yine onu eritmenin, aşındırmanın yolunu bulur." (Gültekin, 119) Sara'nın özellikle hemcinslerine yaklaşımları kadının kadına yaptığı baskıyı ve aslında kadının toplumda kendi değerini kendisinin düşürdüğünü göstermektedir.

Kadının güçlü yapısını, bu gücü elde etmek uğruna bir kadının neler yapabileceğini, güç elde etme isteğinin bir kadını nelere itebileceğini yansıtan Sara, kadının toplumdaki erkek algısını da biçimlendirmesini de vermektedir. Sara babasından aldığı izinle zeytinliğe geldiğinden beri tüm yöre halkı tarafından büyük bir merakla ve mutlulukla karşılanır. Sara bu ilgiden memnun olmuş ve bu sayede güzelliğine olan güvenini pekiştirmiştir. Yöre halkının ilgisinin Sara üzerindeki çeşitli etkileri ile Sara'nın sosyal statülere verdiği önem vurgulanmış, zirveye çıkma ve güç elde etme gibi arzularının sunulmasını pekiştirirken bir yandan da odak figürün ilgiye muhtaç olan yapısını yani zaafalarını da ortaya çıkarılmıştır:

" 'Roma'da ikinci kalmaktansa iki evli bir köyde birinci olmak daha iyidir.' diye meşhur bir söz vardır. İstanbul'da bilmem ikinci safha düşünüyor muyum? Fakat ne de olsa orası kocaman bir memleket... Beni pek gölgede bırakmak değilse bile tesirimi

kıranlar, nüfuz mücadelesine girişenler var... Hâlbuki burada rakipsiz bir kraliçe gibiyim..." (Gültekin, 22-23)

İstanbul'da kadına kadın tarafından biçilen değer ve yapılan baskı nedeni ile kadınlar arası rekabetin olduğu bu uzamı geride bırakan odak figür Sara kadınlara karşı üstünlüğünü zeytinliğe gelir gelmez sağlamış ve bu sayede erkek figürlerle yaşayacağı mücadeleyi hızlandırmıştır.

Sara, şımarık kişiliği, kurnazlığı ve güzelliğiyle yapıtın ana izleği olan kadının değeri konusunu karşı cins üzerinde güç sağlama olgusuyla verilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla da toplumda kadına verilen değeri aslında önce kadının kendisinin belirlediği vurgulanmaktadır. "Kadınlık" kavramını kadın kendi oyunları, entrikaları ile lekelemiş ve önce kendi hemcinsi üzerindeki toplumsal baskıyı arttırmıştır.

A.1.ii. ERKEK ODAK FIGÜRÜN İŞLEVİ

Yapıtlarda odak figürlerin yansıtılmalarının beklendiği amaçları verme doğrultusunda karşı cinsin yaratılması kaçınılmaz bir nokta olarak ortaya çıkmaktadır. Odak figürün yaptıkları, hisleri yapıtın ana izleğini oluştururken onların iç dünyalarının yansıtılmasında da karşı cinsle ilişkisinin sunulması gerekliliğini getirir. "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtta da Homongolos olarak adlandırılan Ziya Bey figürü yapıtın ana izleği olan güç elde etme isteğini ve odak figürün karşı cinsle ilişkisiyle kendi benliğini kanıtlama arzusunu yansıtmıştır.

Ziya Bey yapıt boyunca kadınları ve kadınlığı tek bir çizgi ile görmektedir. Bu bağlamda toplumun ve erkeğin kadına yaptığı baskıyı veya gösterdiği değeri simgelerken kadının toplumda kalıplaştırılmasını pekiştirmektedir. Ziya Bey toplumdaki her kadının aynı olduğunu düşünerek kadınların zaafının hepsinin bir gün aynı çizgiye gelip benliklerini yitirecek olmaları olduğunu düşünmektedir. Behire figürü üzerinden kadınların çocukluktan

yetişkinliğe kadar olan sürecini eleştirmekte ve er geç kadının tekdüze yapısının tüm kadınları hapsedeceği düşüncesini okuyucuya yansıtmaktadır: *“Bu heves geçer küçük! Korkma... Hele biraz daha büyü... Tabiat hükmünü yapmakta gecikmez sende onlar gibi olursun.”* (Güntekin,) Bunda da haklılık payı vardır. Kadın üstünlük kurmaya çalışırken önce kendini sonra da hemcinslerinin değerini hiçe saymaktadır. Kadınlar için hapsolünacak tekdüze yapı bu tuzaktan başka bir şey olmayacağından, toplumda erkek de kadının kendisini ve hemcinslerini düşüreceği bu tuzak anını keyifle seyretmektedir. Bu durum yapıtta odak figürün karşı cinsle ilişkisi üzerinden yansıtılmaktadır.

Ziya Bey yakın bir arkadaşının kaza yapması sonucu aldığı fiziksel yaralarla bir kadının kırılğan yapısını görmüş ve o günden bu yana kendini adeta “kadın düşmanı” olarak ilan etmiştir. Kadınların yumuşak kalbi ve kırılğanlıklarıyla kadının erkeğe bağlı bir şekilde yaşamak zorunda olduğunu savunmuştur. Bu inanç yapıt boyunca Ziya Bey’in konuşmaları ve eylemleriyle yansıtılmıştır. Bazen kadınlardan kaçan bazen de onlarla çeşitli tartışmalara giren ve çoğu insan tarafından zaman zaman kadınlarla girdiği tartışmalarda saygı çerçevesini ve çizgisini aştığı düşünülen Ziya Bey kadının toplumda erkekle yarışamayacağı düşüncesinin anlatılmasında işlev yüklenmektedir:

“Kadın düşmanlığı fikrimce gayet ayıp şeydir... Civan, mert bir insan ancak kendi derecesinde, kendi kuvvetinde insanlarla çarpışır... Kadına düşman olmak sokakta minimini bir çocuğa silah çekmeye benzer.” (Gültekin, 60)

Bu bağlamda Ziya Bey’in kendini “Kadın Düşmanı” olarak tanımlaması da var olan kadın ve erkek kutuplarının arasındaki bağı düşman sözcüğüyle aktarması dikkate değerdir. O öncelikle karşı cinsin birbirine düşmanca davrandığının ve birbirlerini düşmanları olarak gördüklerinin farkındadır ve bunu kullanarak toplumda erkek figüre de değer biçilmesini

yansıtmaktadır. Kadın bu yanıyla kendi cinsine değer yüklemekle birlikte aslında toplumda erkeğe figürün de değerini belirleyen unsur olarak görülmektedir:

“Böyle bir insanın bir kadın düşmanı olmasını biraz tabii bulmalı. Homongolos kadınlardan kaçır, bezen zaruri olarak onlarla konuştuğu zaman evvela terbiyeli söze başlar... Sonra kendini tutamaz, yavaş yavaş sapıtır.” (Gültekin, 53)

Yapıtta dış görünüş özellikleriyle ön plana çıkan Ziya Bey yani Homongolos aslında çirkin bir erkek olarak tasvir edilir. Bu özellikle kurgulanmıştır. Yapıtın kadın odak figürünün güzelliğinin karşısına bu çirkinlik yaratılmıştır. Burada kadınların da sadece dış görünüşe önem vermediğinin vurgusu vardır. Toplumda değer kadının kendine ve erkeğe biçtiği değerle anlam bulmaktadır.

A.2.YAN FİGÜRLERİN İŞLEVİ

A.2.i. BİR KADIN YAN FİGÜR OLARAK VESİME

Toplumda kadının yeri aile ve evlilik kavramları üzerinden de anlatılabilir ve kadının sorumlulukları, kişilik özellikleri bu çerçevede sorgulanabilmektedir. “Bir Kadın Düşman” adlı yapıtta Vesime figürü evlenme aşamasında olan bir kadın olup kadınlığın naif yapısını ve aslında toplumda Ziya Bey’in her kadında gördüğü ortak öğelerin harmanlanarak bir araya getirildiği ve yapıtta sunulduğu bir kadın figürüdür.

Vesime figürü, Sara’nın annesinden sonra yapıtta ikinci olarak evlilikte kadının yerinin sorgulanmasında işlev yüklenir. Erkek egemen bir toplumda kadının bir erkek himayesi altında yaşamasının ilk adımını atışı evlilik kurumuyla anlatılmasını yapıtta simgelemektedir. Bu bağlamda yapıttaki Vesime figürü toplumda daha geri planda kalmış, kırılğan ve naif yapıyla bilinen, nazlı ve bir o kadar da sessiz kadın modelini temsil etmektedir. Vesime’yle kadınların sessizliği vurgulanırken aynı zamanda erkeklerin üstünlüğünü kabul etmiş bir

kadın grubundan da bahsedilmektedir. Erkek ve kadın arasındaki etkileşimi görmeyip sistemde kalıplaştırılmış kadın haline gelen Vesime figürü yapıtta kadın figürüne toplum ve Ziya Bey gibi erkek tarafından yüklenen özellikleri taşıırken, yapıtta neredeyse hiç söz sahibi olmamasıyla da değerini yitiriş kadınların temsilidir.

Vesime o dönemin toplumunda temsil ettiği kadın rolüyle yapıtta görülmektedir. Tipik bir Anadolu kadını gibi evliliği kadının hayatında olması gereken bir süreç olarak görür ve ıslanan ayaklarını Remzi Bey'e sildirerek de bir hayatta karşılaştığı problemleri bir erkek sayesinde çözebileceğini düşündürür. Kadının kendi kendine yetemeyeceği yargısını bu tavrıyla da pekiştirerek toplumdaki erkek egemenliğini kabul eden kendi değerini hiçe sayan kadınları yansıtır. Değer yargılarını toplumun ve erkeğin kadına biçtiği değer üzerine kuran Vesime figürü Ziya Bey arasındaki sevgi kavramı ve bu noktaların azlığı bu evliliğin görüldüğü kadar aşk ve sevgiyle dolu olmadığını gösterir. Gösterilen şey evliliğin dahi toplumda erkek-kadın arasındaki değer yarışının yansıtılması için yapıldığının aldığı durumdur.

Vesime'nin eşi Remzi Bey yapıtta evlilik ve aile kavramlarında erkek figürlerin işlevini ve bu kavramlara bakış açısını yansıtmaktadır. Aşk ve sevgi kavramlarının da işlendiği Remzi Bey, okumuş ve zengin, varlıklı kesimin erkek figürlerini temsil eder. Yapıtın başlarında vurgulandığı üzere, gerek aldığı eğitimlerle gerekse toplumun algısıyla temsil ettiği ideal bir erkek figürü oluşturan Remzi Bey, daha sonradan Sara figürüyle olan ilişkisi bunların aksini işaret etmektedir. Bu bağlamda Sara'nın etkisiyle bir erkeğin ne kadar terbiyeli, eğitimli ve kibar olmasına bakmaksızın bir kadının cazibesine yenik düşeceği vurgulanırken bir kez daha kadının sadece kendi hemcinslerinin değerini değil erkeğin de değerini belirlediği yapıtta verilmektedir.

A.2.ii. BİR KADIN YAN FİĞÜR OLARAK BEHİRE

Yapıtlarda farklı yaştan kadınlar, kadının o toplum içerisindeki yerinin çeşitli dönemlerde gösterdiği farklılıkları okuyucuya yansıtmaktadır. “Bir Kadın Düşmanı” adlı yapıtta da Behire figürüyle toplumda kadının kadınlığını elde ediş aşaması anlatılmış ve bu süreç yansıtılmıştır. Kadın düşmanı ve Sara figürü gibi birçok figür tarafından dönemin koşullarında henüz kalıplaşmış kadın sınıfına girmeyen Behire figürü de odak figür Sara gibi kurnazlığıyla yapıtta yaratılmıştır. Ziya Bey’in kandırılmasında Sara’ya yardım eder. Sara ‘yla anlaştıktan sonra Ziya Bey’i getirmesi Sara tarafından birçok kez “Şeytan Kız” olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda saf ve temiz olarak nitelendirilebilecek çocuk olgusu kurnazlıkla özdeşleşerek yapıtta bir zıtlık yaratılmıştır. Çocukluğun saf ve temiz yapısını yansıtmamanın yanı sıra Behire figürünün kurnaz yapısı, toplumda çocukluklarını erken yaşta kaybeden, kaybetmeye zorlanan kadınları simgeler. Ziya Bey’le Sara’nın yaklaşmasını fakat yapılan planlarda oluşan bazı tersliklerle de bir o kadar da uzaklaşmalarına zemin hazırlayan Behire figürü Vesime gibi sessiz, saf ve temiz bir figürün kardeşi olması ile de bir ironi yapılmasını sağlamaktadır. Kadınlar arası farklılıklar yansıtılırken bu farklılıkların altında yatan olası rekabet ortamı da böylelikle tekrar anlatılmaktadır. Kurnaz zekâsı ve farklılıklarıyla öne çıkan Behire figürünün ablası Vesime figürü ile bu kadar farklı ve birbirlerine bu kadar zıt özellikler göstermesi de kadının yetiştiği toplumunda çevrenin ve çevre koşullarının önemli olduğu kadar kendi kişiliğinin de etkisi vurgulanmaktadır. Sara üzerinden yansıtıldığı gibi Vesime ve Behire figürleri üzerinden de bir anne figürünün eksiklikleri hissedilir. Yapıt boyunca Behire gibi bir çocuğun annesi ile olan ilişkilerinin veya Behire figürü kaybolduğunda onu arayan aile üyelerinin azlığı ailedeki anne figürünün değeri yapıtta sorgulanır. Kadın zaten evlenerek kaybettiği değeri anne olarak da toplumdan kazanamamıştır. Bunda da doğrudan kendi yaklaşımının payı bulunmaktadır.

B.KADININ DEĞERİNİN SUNULMASINDA YAPIT FİGÜRLERİNİN ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İŞLEVİ

Kadına değerinun sunulmasında kadının kendisinin öncelik olduğu görölmektedir. Kadının değeri kendine yüklediği anlam, toplumun ona yüklediği anlam bağlamında çeşitlenmektedir. Bunda da kadının değerine kendi olduğu kadar çevresinin ve ilişki halinde buldukları insanların yaklaşımlarının da önemi büyüktür. Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtında kadın veya erkek figürlerin kısaca toplum bireylerinin birbirleriyle ilişkileri üzerinden kadının değeri ve yine bunun bireyler tarafından değerlendiriş biçimi verilmektedir.

B.1.İKİ ODAK FİGÜR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yapıtlarda odak figürler arasındaki ilişkiler kimi zaman bu iki figürün zıtlıkları, farklılıklarıyla ana izleğın farklı kimlikler üzerinden yansıtılması sağlanırken kimi zamanda bu iki odak figürün benzer özellikleriyle yapıtın ana izleğının pekiştirilmesi sağlanmaktadır. "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtta da kadın odak figür Sara ve erkek odak figür Ziya Bey zıtlık yaratan iki figürü oluşturmuş fakat ana izlek yani karşı cins üzerinde güç sağlama olgusu etrafında buluşturulmuşlardır.

Yapıt boyunca "kadın düşmanı" olarak damgalanan ve dış görünüşü nedeniyle Sara tarafından kaya balığı yani Homongolos olarak da adlandırılan Ziya Bey'le Sara'nın fiziksel özelliklerinin zıt kutuplar halinde anlatılması bu iki figür arasındaki farkı iyice pekiştirmektedir. Yapıtta "güzellik" , "çirkinlik", "iç güzellik" ve "dış güzellik" karşıtlıklarının ortaya çıkması ve incelenmesini sağlayan bu ilişki toplumda oluşın kadın ve

erkek algısını ifade etmektedir. Sara dış güzellik kavramının işlendiği odak figür olarak, dış güzelliğin bir kadına getirebileceklerini anlatırken dış güzelliğin erkekler üzerindeki etkisini de yansıtmaktadır. Bu nedenle yapıt boyunca kendine güvenen Sara güvenini güzelliğinden almaktadır: *“Güzelliğime ve tesirime olan emniyet bana aşka bir ümit vermişti.”* (Gültekin, 60) Bu yönüyle toplumun bir cinse değer biçerken fiziksel özellikleri ön plana aldığı vurgulanmaktadır. Tam bu kapsamda, Homongolos da, yıllar önce kaybettiği yakın arkadaşının geçirdiği kaza sonucu yaralanması üzerine nişanlısının onun yeni dış görünüşünden etkilenmesiyle kadınların dış güzellikten başka bir şeye önem vermediğini düşünmekte ve bu nedenle kadınlara düşman olmaktadır. Kadını kandırmanın çok kolay olacağını zaten kadınların kendilerini dış güzellik gibi sadece insanın dışını etkileyen basit bir olguyla yıllardır kandırdıkları görüşündedir. Bu yüzden hem kadının kadına biçtiği değeri hem de kadının erkeğe bakış açısını farkında olmadan eleştirmektedir. Bu farkındalığı bu figürler arası ilişkiden yazar topluma vermektedir. Fakat sonuç olarak bu iki figürde karşı cins üzerinde güç sağlamak isteğindedir: *“Öyle bir şey düşündüm ki sadece senin değil bütün kadınlığın intikamını alacak...”* (Gültekin, 73)

Her şeyin aksine bu iki zıt figürü yapıtta bir araya getiren olgu sevgidir. Sara ve Ziya Bey arasındaki oyun da sevgi üzerine kuruludur. Bu da yapıtta kadın ya da erkek için olsun “değer” kavramının ancak karşılıklı sevgi ve saygıyla edinilebileceğinin yansıtılmaya çalışılmasını göstermektedir:

“Homongolos’a karşı bir suikast planı düşündüm Handan, dedim. Kadın düşmanının mutlaka beni sevmesi lazım... Fazla mukavemet ederse onu seviyor gibi görüneceğim. Buna inandığı zaman çaresiz o da beni sevmeye başlayacak... Kadındaki kuvvetin ondaki maddi hayvan kuvvetinden çok daha fazla olduğunu göstereceğim... Bu kendini

herkesten yüksek gören adam pek yakın bir zamanda ayaklarımın altında sürünecek...

(Gültekin, 95)

Yapıtın sonunda Ziya Bey'in kalbini kazanmayı başaran fakat bu sırada ölüm haberini alıp sarsılan Sara, kadın-erkek ilişkisi arasındaki dengenin ve dengesizliğin bir oyun olmadığını da görmüştür. Bu romantik hazin son değer kavramındaki eksikleri ve kayıpları göstermek için yapıtta kurgulanmıştır. Sara yapıt boyunca Ziya Bey'in kadınlara olan ön yargısını kırmaya çalışmıştır, bunu bilinçli yapmamıştır. Çünkü kendisi de aile ortamında gördüğü üzere zaaflara sahip kendi gücünü kanıtlamaya çalışan bir kadın olmaktan öteye gidememiş bir figürdür.

Sara, Ziya Bey'i kandırmak ve etkilemek için sık sık kendisinin toplumdaki diğer kadınlar gibi olmadığından bahsetmesi de yapıtta ayrı bir ironidir:

“Ben başka kızlar gibi değilim Ziya Bey, dedim, münakaşaya tahammül edebilirim. Doğru söze hiç darılmam. Onun için benimle bir erkek arkadaş gibi açık konuşmanızda hiç tehlike yok.” (Güntekin, 65)

Kadınların ve kadınlığın kalıplaşmış bu özellikleri yapıttaki erkek ve kadın figürlerin farklılıklarını ortaya çıkarırken toplumun ve dönemin kadın-erkek ilişkilerine de ayna tutmaktadır. Ziya Bey kadından ve toplumdaki erkeklerden kaçarken; Sara topluma ve erkeğe karşı tavırlar sergilemektedir.

B.2. ODAK FİGÜR VE YAN FİGÜR ARASI İLİŞKİLER

B.2.i. SARA VE REMZİ BEY ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hırs ve kıskançlık insanın değerinin önündeki en büyük engel olarak bireyler arasında ortaya çıkmaktadır. “Bir Kadın Düşmanı” adlı yapıtta da Sara'nın hırslarının bir yansıması olarak erkekleri kullanarak kendine bir değer biçmeye çalışmaktadır. Bu da yapıtta görülen şekliyle

Remzi Bey üzeirnden verilmektedir. Sara Remzi Bey’le Vesime arasındaki ilişkiyi kıskanarak Remzi Bey’i kandırarak elde etmek istemektedir.

Sevgi ve aşk gibi kavramlardan oldukça uzak olan Sara, yapıtta güzel olan her şeyi kıskandığını belirterek Remzi Bey ve Vesime arasında geçenleri de kıskandığını sıklıkla belirtmiştiectedir. Bununla birlikte Vesime’nin bir erkeğin yardımına muhtaç tavırlarını ve nazlanmalarını budala bir aşk hikâyesi olarak tanımlamaktadır. Remzi Bey’in odak figür Sara’ya Vesime’yi tanıyarak gerçek aşkı bulduğunu söylemesi içten içe Sara figürü aşkı hiç tatmadığını hatırlatır ve onu bu güzel duyguyu kıskanmaya iter: *“Ben dayızadenize tesadüf etmemiş olsaydım galiba sevmenin ne demek olduğunu bilmeden ölecektim.”* (Gültekin, 28) Sara’nın kuzeni Vesime’yi değersiz kılmak için ona daha alt bir sınıfta değerlendirerek ezmeye çalışması, onun Remzi Bey gibi iyi bir adam ve aşkla ödüllendirilmesini kaldıramayan Sara’nın hemcinslerine karşı güç yarışıdır. Bu da okuru, toplumda kadının asıl düşmanının kim olduğunu tekrar düşünmeye itmektedir.

B.2.ii. SARA VE REMİDE ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yapıtlarda odak figürlerin yan figürlerle olan ilişkileri onların iç dünyasına ışık tutarken, yapıtın ana hatlarını oluşturur. Yapıtın odak figürü olan Sara figürü ve arkadaşı Remide arasındaki ilişkide yapıtın en temel oluşumudur. Bu arkadaşlık ve buna bağlı gelişen mektuplaşmalar, yapıtın kurgusunu şekillendirmiştir. Yapıttaki olayların anlatım biçimi “mektuplar” aracılığıyla oluşturulmuştur. Bunun nedeni figürlerin iç dünyasının tüm yönleriyle aktarılmasını sağlamaktır. Bir kadının toplumda gerek kendine gerek hemcinslerine gerekse de karşı cinse biçtiği değerin verilmesi için odak figür başta olmak üzere yan figürlerin iç dünyalarını vermek kaçınılmazdır. Bunlar da mektuplarla yapıtta sağlanmıştır.

Remide Sara’nın İstanbul’dan arkadaşı olup gerek Sara’nın eski yaşamı hakkında gerekse Sara’nın değişimi hakkında bilgi sağlanan bir figür olarak yaratılmıştır. Bu bağlamda odak

figürün güvendiği tek kişi olan Remide figürü üzerinden anlatılan gerçeklik olgusu Sara'nın iç yüzünü, hilelerini ve oyunlarını açığa çıkarır. Yapıt boyunca Sara'nın "*Sen beni bilirsin Remide*" gibi seslenişleri aralarındaki bağı gösterirken güven olgusunu pekiştirir. Sara'nın şımarıklığı ve insan ilişkilerini bozan yapısını itiraf etmesi de Remide'yle yazışmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Remide, Sara figürünün yapıttaki değişimini de yansıtmaktadır. Güven ve arkadaşlık gibi kavramların işlendiği Remide figürü Sara figürünün daha iyi yansıtılması için yaratılmış yan kadın bir figürdür.

B.2.iii. SARA VE ANNE-BABASI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aile insanın temel kavramları, duyguları ve toplum içerisinde nasıl davranılması gerektiğini insanlara anlatan ve onlara hayatlarındaki ilk adımları atmalarında yardım eden ilk öğretmendir. Yazının başında da belirtildiği gibi yapıtlarda da aile kavramı ve aileyi oluşturan figürler, odak figürlerin yapıtta anlatıldıkları dönemlerindeki özelliklerini nasıl ve nereden edindiklerine dair bilgi verirler. Bu bağlamda yapıttın odak figürü olan Sara'nın aile yapısı ve yetişme tarzı da onun iç dünyasına ışık tutmaktadır. Diğer yandan da dönemin toplumuna yansıyan anlayışları işaret etmektedir.

Odak figür Sara'nın babasıyla olan ilişkisi baba-kız ilişkisini yansıtırken bir babanın kızı üzerindeki etkisini de açıklar. Basının asker olması nedeniyle çocukluk yıllarında beri babasının yarattığı boşlukla şımaran Sara, ailesine değil kendine güvenen bir figür haline gelmiştir. Ailesinden temel kavramları alamayan Sara gençlik döneminde bunun sonuçlarıyla karşılaşır. Baba figürünün yanında yapıtta annesinin de yapıtta var olmasına karşı doğrudan ele alınmaması aile kavramının odak figür üzerinde yarattığı boşluğu ve kadına dair bir düşünce geliştirememesine neden olmuştur. Bu nedenle Sara kendi algısını kendisi yaratmaktadır. Bu bir bakıma o dönem yeni kuşağının bir panoramasıdır.

SONUÇ

Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtında kadın figürler toplumun belli kesimlerindeki kadın figürleri yansıtmış, kadının kendine biçtiği değer, toplumun kadına biçtiği değer değer ve erkekler tarafından kadına biçilen değeri kadın figürler üzerinden değerlendirilerek eleştirilmiştir. Bir yandan da toplum içinde kadının hem endi hem hemcinslerinin hem de karşı cinsin değerini belirlemede bir ölçüt olduğu da yansıtılmıştır. Toplum içinde kadının yeri nerede olursa olsun, erkek egemen bir toplum altında kadının gelebileceği sınırlar çekilmiş, kalıplaşmış kadın figürlerin yanına sıra dışı kadınlara da yer verilmiştir. Farklı sosyal statülerde ve farklı değer yargılarına sahip olan kadın figürler ile toplum içerisindeki kavramlara kadının gözünden yansıtmıştır.

Yapıtta yer alan düğün ve evlilik olgusu bütün bu karakterleri ve sosyal statüleri bir arada toplar. Yapıttaki figürler, odak figür Sara tarafından sınıf sınıf ve cins cins düğün ve evlilik olgusuyla şekillenerek yaratılmıştır. Sara'nın bu ayrımında da yapıt boyunca olduğu gibi kadın ve erkek ayrı yerlerde tutulmuş ve ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Kimi gürültücü ve cesur kimi hayalperest kimi ise sinsi olarak tanıtılan ehemmiyetli genç kadınlar grubuna karşılık birbirlerine benzeyen aynı fikir ve ideallere sahip genç erkekler sınıfı yer alır. Sara bu düzeni oluştururken yapıt boyunca kendini sınıflandırmamış ve toplum düzenindeki yerini belirtmemiştir. Bunun nedeni yazarın kadının asıl düşmanı kimdir, sorusuna aradığı yanıtta gizlidir.

Kadının toplumdaki yeri büyüdüğü çevreye ve içinde bulunduğu bu çevrenin kadına biçtiği değerle şekillenir. Bu şekillenme sırasında toplumda gerek kadın gerekse erkek figürlerin tutumlarının yanlışlığı görülmektedir. Bu bağlamda yapıtın odak figürü Sara büyüdüğü İstanbul ve çevresinden ve gezip gördüğü çevrelerden edindiği izlenimleri yansıtmaktadır. Güzelliğine ve dış görünüşüne olan güveni, dış güzelliğine aldananlar tarafından abartılmış ve

Sara erkek karşısında güçlü olduğunu düşünmektedir. Yapıttaki bir diğer odak figür olan Ziya Bey, da tıpkı Sara gibi dış güzelliğin karşı cinsi etkileyen tek olgu olduğuna inanır. Bu bağlamda iki odak figürde dış güzelliğin karşı cins için bir zaaf olduğunu düşünür ve bunu karşı cinse saldırmak ya da karşı cinsten kaçmak amaçlı kullanılmaktadır.

Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Kadın Düşmanı" adlı yapıtındaki kadın figürler gerek buldukları sınıfa ait sosyo-kültürel farklılıkları gerek de temsil ettikleri kesim gereği üzerlerine yüklenen kavramlar ile kadın olgusuna farklılıklar getirirler. Yapıt boyunca okuyucunun karşısına çıkan kadın ve erkek figürler ile kadın ve erkeğin birbirine bakış açısı yansıtılmış ve toplumun kadın, erkek farklılıkları hakkındaki görüşlerini yansıtmıştır. Bu bağlamda kadın ve erkek figürlerin en uç özellikleri ile anlatılmış ve aralarında bir zıtlık yaratılmıştır. Kadın ve erkeğin birbirleri etkileşim süreçleri ele alınarak toplumda kadının yer edinmesinde asıl düşmanın kadının yine kendisi olduğu yargısına varmıştır.

KAYNAKÇA

Güntekin, Reşat Nuri. Bir Kadın Düşmanı. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014.